

Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Jakuba Karola Adamczewskiego

pt. *Spoleczne funkcje edukacji wczesnoszkolnej w Finlandii.*

Egalitaryzm – Sisu – Doskonałość,

przygotowanej pod kierunkiem naukowym

prof. dr hab. Agnieszki Gromkowskiej-Melosik

oraz promotora pomocniczego dr Bożeny Kanclerz

Studia teoretyczne i badania systemów edukacji innych krajów od lat budzą duże zainteresowanie w obszarze pedagogiki, a szczególnie jej subdyscypliny – pedagogiki porównawczej. Stają się one bardzo często inspiracją w poszukiwaniu nowych, alternatywnych rozwiązań mogących usprawnić rodzimy system oświatowy.

Nie mniej jednak, w pracach z zakresu pedagogiki porównawczej mamy najczęściej do czynienia z raportami opisującymi strukturę i najważniejsze założenia systemu edukacji danego kraju oraz porównanie go z polskim systemem szkolnictwa. Brakuje natomiast prac charakteryzujących taki system „od środka”, wymagających zarazem prowadzenia badań w działaniu. I w ten właśnie kontekst wpisuje się recenzowana rozprawa doktorska, w której Autor podjął udaną próbę nakreślenia społecznych funkcji edukacji wczesnoszkolnej w Finlandii. Nie jest to kolejny raport – diagnoza pisana z perspektywy licznych już innych opracowań dostępnych w polskiej i zagranicznej literaturze przedmiotu, analizujących sukces czy też swoisty fenomen fińskiego systemu edukacji, lecz bardzo systematycznie i rzetelnie prowadzone przez Doktoranta w Finlandii od 2013 roku badania w działaniu. Realizując w Polsce studia na kierunkach: pedagogika, psychologia oraz filologia fińska, otrzymał zagraniczne stypendium naukowe w Åbo Akademi i możliwość stażu na północy Finlandii, w miejscowości Vasa. Rozpoczął tam roczne studia z psychologii rozwiązywania konfliktów międzynarodowych oraz staż nauczycielski w uniwersyteckiej szkole podstawowej Vasa Övnigsskola pod kierunkiem Heimo Oksanena. W latach 2016-2017, w ramach projektu realizowanego wraz z Fińskim Ministerstwem Edukacji, wziął udział w wizytach studyjnych w kilku szkołach i instytucjach edukacyjnych. Został również wyróżniony tytułem „zagraniczny student roku” przez władze jednego z najstarszych uniwersytetów w Finlandii – Åbo Akademi w Vasa. Zrealizował ponadto liczne wyprawy naukowe na terenie Finlandii, jak i wizyty studyjne w szkołach podstawowych i ośrodkach edukacyjnych funkcjonujących m.in. w Madrycie, Barcelo-

nie, Malmö, Londynie, Doncaster, Zjednoczonych Emiratach Arabskich, na Maderze, Sztokholmie, Vancouver czy w Bukareszcie. Nabyta wiedza i doświadczenia stały się podstawą do przygotowania pracy doktorskiej, łączącej dwie Jego pasje, o których sam pisze we Wprowadzeniu w następujący sposób: Pierwsza z nich jest związana z wchodzeniem w rolę interkulturowego, poszukującego doskonałości edukacyjnej wędrowca. Druga natomiast to odgrywanie roli nauczyciela edukacji wczesnoszkolnej, którego postać jest nieoceniona w kształtowaniu się kompetencji i osobowości dziecka na wczesnym etapie szkolnym. W swoich badaniach rezygnuję z pozytywistycznego przekonania, że można odkryć prawdę samą w sobie. Wierzę, że można jedynie uchwycić to, co subiektywne lub intersubiektywne (s. 9). Podejście to wpisuje się zarazem w Juliana Elliota koncepcję „nowego profesjonalizmu”, której istotę stanowi refleksyjne podejście i badanie przez nauczyciela własnej praktyki, uwzględniając takie elementy, jak: kontekst, właściwości roli zawodowej, profesjonalna kompetencja, profesjonalna wiedza, właściwości profesjonalnego uczenia się, program oraz pedagogika¹.

Przyjęta przez Doktoranta postawa badacza jest również mocno zakorzeniona w poznającym ośrodku akademickim i znakomitej tradycji prowadzenia w nim studiów i badań porównawczych. Można w tym zakresie przywołać m.in. badania profesorów Eugenii Potulickiej, Zbyszko Melosika czy Tomasza Gmerka, którego studia teoretyczne i badania dotyczyły społecznych funkcji szkolnictwa wyższego w krajach skandynawskich na przykładzie Szkocji, Finlandii, Norwegii, Danii i Islandii². Przedłożona do recenzji praca doktorska mgr Jakuba K. Adamczewskiego jest tym samym udaną kontynuacją zagadnień polityki społecznej i socjologii edukacji, a w szczególności relacji między edukacją i społeczeństwem, jak również rolą instytucji edukacyjnych w złożonych procesach społecznych.

Rozprawa ma charakter obszernego, liczącego 460 stron opracowania o charakterze empirycznym. Za pozytywną i wysoką oceną recenzowanej pracy przemawia:

- podjęcie ważnego społecznie i edukacyjnie zagadnienia dla pedagogiki porównawczej, socjologii edukacji i edukacji międzykulturowej w zakresie analizy społecznych funkcji fińskiej edukacji elementarnej,
- czytelny opis wyjątkowego w skali światowej fińskiego systemu edukacji, jak również sformułowane rekomendacje i przykłady dobrych praktyk, będące efektem podjętych badań w działaniu, w tym licznych wizyt studyjnych w szkołach podstawowych, uniwersytetach i instytucjach edukacyjnych na terenie całej Finlandii,

---

¹ J. Elliot: *A Model of Professionalism and its Implications for Teacher Education*. „British Educational Research Journal” 1991, Vol.17, No. 4, pp. 309-318.

² T. Gmerek: *Szkolnictwo wyższe w krajach skandynawskich (studium z pedagogiki porównawczej)*. Poznań 2005, Wyd. Wolumin.

- rekonstrukcja podstawowych kategorii społecznych: egalitaryzmu, *sisu* i doskonałości – kluczowych terminów umożliwiających zrozumienie zarówno wczesnoszkolnej fińskiej edukacji, jak i dynamiki fińskiego społeczeństwa,
- interdyscyplinarne ujęcie problematyki funkcjonalizmu strukturalnego, społecznych funkcji edukacji oraz ideologii edukacyjnych w kontekście analizy i wyjaśniania związków między edukacją a społeczeństwem, a szczególnie roli szkoły jako środowiska sprzyjającego niwelowaniu nierówności w fińskim systemie edukacji,
- uchwycenie względnej dynamiki zmian zachodzących w tym systemie i tym samym dostarczenie ważnych informacji o licznych jego uwarunkowaniach (m.in. historycznych, społecznych, kulturowych i edukacyjnych związanych z lokalnymi tradycjami, statusem społecznym i standardem życia określonych grup społecznych czy wzorami życia danej społeczności),
- poprawne wykorzystanie w badaniach własnych spójnych metod gromadzenia, analizy i interpretacji danych jakościowych.

Struktura pracy oraz teoretyczne podstawy badań

Struktura pracy ma uporządkowany, poprawny układ, typowy dla opracowań naukowych o charakterze empirycznym, zawierający część teoretyczną, metodologiczną i empiryczną. Rozprawa składa się z wprowadzenia (ss. 5-15), pięciu rozdziałów merytorycznych (ss. 16-420), zakończenia (ss. 421-425), spisów tabel, rysunków, schematów i zdjęć (ss. 426-427) oraz obszernej bibliografii obejmującej publikacje obcojęzyczne i krajowe (ss. 428-460).

Opracowanie stanowi zamkniętą całość, ukazującą poprawność warsztatową i merytoryczną Autora, układ jest logiczny i komplementarny, przy czym – przygotowując np. pracę do druku – warto po pierwsze – dołączyć na końcu każdego rozdziału w części teoretycznej – konkluzje, aby Czytelnik mógł w sposób syntetyczny zapoznać się z najważniejszymi założeniami przyjętymi w pracy wraz z ich interpretacją, po drugie – zamieścić w rozprawie jej streszczenie w języku polskim i angielskim, po trzecie – ze względu na obszerność rozprawy – zastosować zapis pełnych przypisów źródłowych na dole każdej strony, umożliwiających Czytelnikowi sprawne zapoznawanie się z przywoływaną literaturą przedmiotu i po czwarte – dołączyć aneks prezentujący wykorzystane w badaniach własnych narzędzia, w tym polską i angielską wersję dyspozycji do wywiadu oraz przykładowe, wybrane tabele z ich transkrypcją strukturalną czy kodowaniem odpowiedzi badanych osób.

W trzech pierwszych rozdziałach – (1) *Filary fińskiej edukacji: Egalitaryzm – Sisu – Doskonałość* (ss. 16-39), (2) *Teoretyczne podstawy pracy* (ss. 40-73) oraz (3) *System fińskiej*

edukacji (ss. 74-186), składających się na część teoretyczną rozprawy, Autor trafnie (re)interpretuje wybrane teorie z zakresu pedagogiki, filozofii edukacji, socjologii i psychologii, umożliwiające wyjaśnienie związków zachodzących między edukacją a społeczeństwem. Przywołane m.in. Herberta Blumera oraz George'a H. Meada koncepcje interakcjonizmu symbolicznego, Talcotta Parsonsa i Roberta K. Mertona funkcjonalizmu strukturalnego czy typologie ideologii edukacyjnych są zaprezentowane przez Doktoranta w sposób spójny, logiczny i komplementarny. Doceniam ten wysiłek poznawczy, bowiem bardzo często w dyskursach prowadzonych w naukach społecznych i humanistycznych teorie te są przywoływane w sposób wybiórczy i fragmentaryczny. Autor wskazuje również konsekwentnie nazwiska polskich pedagogów, których twórczość naukowa i sposoby dekonstruowania narracji edukacyjnych i społecznych warunkowały Jego postrzeganie edukacji i społeczeństwa – Profesorów Zbigniewa Kwiecińskiego, Z. Melosika, Bogusława Śliwerskiego, Mirosława J. Szymańskiego czy E. Potulickiej. To m.in. dzięki Ich opracowaniom i tłumaczeniom zamieszczanym w latach 90. ubiegłego wieku w serii wydawniczej *Nieobecne dyskursy. Studia kulturowe i edukacyjne*, redagowanej przez Z. Kwiecińskiego, mieliśmy możliwość dostępu do nowych, nieobecnych (dotąd) w polskiej pedagogice nurtów teoretycznych, a które stały się już obecne w myśleniu i działalności badawczej młodszego pokolenia naukowców.

Podjęte w rozprawie przez mgr Jakuba K. Adamczewskiego studia teoretyczne są dobrym przykładem sięgania przez pedagogów – z racji dążenia do lepszego zrozumienia zjawisk i procesów społecznych – do dorobku dyscyplin pokrewnych. Jedną z nich jest od lat socjologia, inną – psychologia społeczna czy socjologizujące (pograniczne z socjologią) nurty psychologii. Dodam, że – ze względu na wielokulturowy charakter fińskiego społeczeństwa – można było wzbogacić te zagadnienia o propozycje teoretyczne rozwijane w polskiej pedagogice międzykulturowej od ponad trzech dekad. Studia i badania prowadzone m.in. w ośrodkach naukowych w Białymstoku i Cieszynie, w zespołach kierowanych przez Profesorów – Jerzego Nikitorowicza i Tadeusza Lewowickiego, przyczyniły się do wypracowania – co wydaje się zjawiskiem nieczęstym w pedagogice – oryginalnych własnych propozycji teoretycznych, które znalazły zastosowanie już w wielu badaniach, zostały wykorzystane do konstruowania metodologii badań, przy interpretacjach wyników i mogły także posłużyć w tej pracy do analiz podstawowych kategorii pojęciowych. Nie mniej jednak, Autor, dzięki rzetelnej znajomości interdyscyplinarnej, krajowej i zagranicznej literatury przedmiotu, w umiejętny sposób dobrał spójne teorie i modele teoretyczne, które sytuują się na pograniczu socjologii edukacji i pedagogiki porównawczej, jak również poszerzają zakres eksploracji naukowych o zagadnienia wielokulturowości.

Oryginalnym wątkiem części teoretycznej pracy jest nakreślenie i analiza głównych filarów fińskiej edukacji: *egalitaryzmu, sisy i doskonałości*. Zaproponowane przez Autora ich konceptualizacje uwzględniają spójny kontekst filozoficzny, społeczny, kulturowy i edukacyjny, a ich istotą jest przede wszystkim demokratyzacja edukacji na wszystkich dostępnych poziomach i szczeblach oraz równość w dostępie do szkolnictwa. Doceniam prowadzone przez Doktoranta narracje pokazujące z jednej strony – założony, edukacyjny wymiar tych kategorii pojęciowych, a z drugiej – ich rzeczywiste funkcjonowanie w codziennej oświatowej i poza oświatowej świadomości fińskiego społeczeństwa. Częste również odwoływanie się i porównywanie do sytuacji społecznej i edukacyjnej naszego kraju – czyni ten rozdział interesujący poznawczo i umożliwiającą wnikliwemu Czytelnikowi prowadzenie własnego dyskursu wobec narracji zaproponowanej przez Autora, który zwraca przede wszystkim uwagę na wielokontekstowość i wielowymiarowość tych kategorii, podkreślając zarazem z punktu widzenia analiz pedagogicznych, że kluczowe jest ich osadzenie w procesach nabywania kultury.

Część teoretyczną rozprawy zamyka ponad 100 stronicowy rozdział trzeci, charakteryzujący system fińskiej edukacji, z uwzględnieniem jego historycznych uwarunkowań, kształtowania się szkolnictwa podstawowego, w tym edukacji elementarnej, modeli kształcenia nauczycieli, ich relacji z uczniami, architektury fińskiej szkoły oraz polityki oświatowej i zmian prawnych w tym systemie. Dzięki rzetelnym i komplementarnym studiom literaturowym Autora pracy, Czytelnik uzyskuje interesujący poznawczo opis tego systemu, a szczególnie edukacji wczesnoszkolnej, stanowiącej główny obszar Jego zainteresowań badawczych. Dodatkowo rozdział został wzbogacony licznymi schematami, rysunkami, porównawczymi zestawieniami tabelarycznymi czy zdjęciami przykładów architektury budynków szkolnych. Myślę, że sam ten rozdział może stać się podstawą do przygotowania osobnej monografii Autora, prezentującej system fińskiej edukacji.

Poszukując modelu szkoły sprzyjającej rozwojowi zarówno jednostki, jak również społeczeństwa – proponuję dodatkowo zwrócić uwagę np. na koncepcję *szkoły jako organizacji uczącej się*, opracowanej na bazie teorii zmiany, teorii organizacji oraz teorii otwartych systemów. Koncepcja szkoły jako organizacji, czy kultury uczącej się (w rozumieniu m.in. J.S. Brunera) zakłada nie tylko rozwój instytucji szkoły oraz dostosowanie się do środowiska jej funkcjonowania, ale także transgresję, czyli wychodzenie poza ustanowione dotąd granice działania. Głównym obszarem dokonywania zmiany jest kultura szkoły. Może ona przejawiać się na trzech różnych poziomach: transracjonalnym (metafizycznego pojmowania wartości, formowanych na bazie wierzeń i przekonań), racjonalnym (postrzegania wartości

w kontekście norm, zwyczajów, oczekiwań, standardów społecznych) oraz subracjonalnym (osobistych doświadczeń, preferencji, mających swe źródła w emocjach o charakterze podstawowym, bezpośrednim, afektywnym i behawioralnym). Inicjatywa, kreatywność i postęp, jako podstawowe wyznaczniki kultury szkoły kreatywnej, mogą zostać wyzwolone tylko wtedy, gdy szkoła sama stanie się jednostką doskonalenia edukacyjnego, uwzględniającego rzeczywiste potrzeby uczniów, wraz z rozwijaniem poczucia ich sprawstwa w sprawach dotyczących szkoły, celów edukacyjnych, a także dialogową strategię kształcenia, refleksyjność oraz poczucie zadowolenia z życia. Szkoła sama kieruje procesem zmiany, co wymaga korzystania z ewaluacji na różnych poziomach organizacji. Obok autoewaluacji, ważna jest także ewaluacja zewnętrzna, umożliwiająca prowadzenie dialogu ze środowiskiem zewnętrznym. Fińska szkoła spełnia – moim zdaniem – nakreślone powyżej modelowe warunki i można podjąć próbę takiej właśnie jej charakterystyki. Decyzję pozostawiam oczywiście Autorowi.

Przygotowując rozprawę do druku – do czego bardzo zachęcam Autora – warto także przemyśleć strukturę części teoretycznej. Moim zdaniem, rozdział pierwszy powinien charakteryzować założenia teoretyczne przyjęte w pracy jako wiodące, rozdział drugi – filary fińskiej edukacji i rozdział trzeci – system fińskiej edukacji. Taki układ rozdziałów umożliwi zachować logiczną ciągłość narracji podjętej przez Doktoranta.

Oceniając całą część teoretyczną rozprawy doktorskiej należy podkreślić, że Autor odpowiednio przeprowadził kwerendę literatury przedmiotu związanej z tematem pracy. Poddaną analizie obszerną i zróżnicowaną literaturę cechuje interdyscyplinarne podejście oraz rzetelność i komplementarność. Doktorant korzysta zarówno z monografii naukowych, prac zbiorowych, jak i aktualnych artykułów z wysokopunktowanych czasopism naukowych z obszaru nauk humanistycznych i społecznych. Na uwagę zasługuje ponadto komparatystyczne podejście do studiów teoretycznych oraz rezultatów dotychczasowych badań dotyczących europejskich systemów oświatowych czy fińskiego systemu edukacji, prezentowanych w literaturze polskiej i zagranicznej.

Metodologia badań

Założenia metodologiczne badań własnych Autor prezentuje w czwartym rozdziale rozprawy zatytułowanym *Metodologia badań własnych*. Opiera je na podejściu jakościowym, przywołując zarówno teoretyczne, jak i metodologiczne argumenty uzasadniające wybór schematu badania jakościowego opracowanego przez R.E. Stake'a, jakim jest zbiorowe studium przypadku (ang. *collective case study*). Metoda ta polega na prowadzeniu równoległe badań kilku podmiotów w celu poznania określonego zjawiska.

O ile wybór podejścia metodologicznego jest jak najbardziej właściwy i poprawnie uzasadniony przez Autora, to sama konstrukcja rozdziału metodologicznego budzi pewne wątpliwości. Po pierwsze – problemy badawcze (główny i szczegółowe) zostały ujęte w końcowej części podrozdziału 4.2. Metody i techniki badawcze, po drugie – podrozdział 4.5. prezentuje wyłącznie narzędzie do badań w języku angielskim w formie dyspozycji do wywiadu, co najczęściej zamieszcza się w dołączonym do pracy aneksie.

Rozdział ten powinien – moim zdaniem – przyjąć przykładowo następujący układ:

4.1. Przedmiot i cele badań

4.2. Problematyka badań/ Problemy badawcze

4.3. Podejście metodologiczne/ Uzasadnienie wyboru orientacji badawczej

4.3.1. Metody gromadzenia i analizy danych jakościowych

4.4. Charakterystyka badanej próby i terenu badań

4.5. Organizacja i przebieg badań.

Warto przemyśleć – przygotowując rozprawę do druku – poprawny układ rozdziału metodologicznego w celu podniesienia jego jakości.

W badaniach własnych Autor wykorzystał indywidualny wywiad pogłębiony, częściowo ustrukturyzowany, który przeprowadził osobiście w języku angielskim w 2022 roku z 12 celowo dobranymi osobami, obywatelami Finlandii – czterema studentami ostatnich lat studiów pedagogicznych o specjalności tzw. nauczyciel klasowy, który ma uprawnienia do nauczania w klasach I – VI, czterema nauczycielami edukacji wczesnoszkolnej w szkole podstawowej oraz czterema wykładowcami akademickimi w dyscyplinie pedagogika. Badani pochodzili z takich miejscowości, jak: Vaasa, Rauma oraz Helsinki oraz przynależeli do następujących uczelni wyższych: Åbo Akademi, Uniwersytet w Turku lub Uniwersytet Helsiński. Badania właściwe zostały poprzedzone w 2019 roku tzw. zwiadem badawczym w dwóch uniwersyteckich szkołach ćwiczeń w Finlandii, co pozwoliło Doktorantowi stworzyć zarys narzędzia badawczego i dotrzeć do potencjalnych badanych. Celowy dobór próby do badań jest jak najbardziej poprawny i odzwierciedla zróżnicowanie badanych osób pod względem miejsca zamieszkania, wielkości szkoły i uniwersytetu oraz stażu pracy.

Jako badaczka, która także posługuje się w swoich międzynarodowych badaniach porównawczym podejściem jakościowym, czuję pewien niedosyt w dwóch aspektach. Po pierwsze – mimo iż Autor kilkakrotnie pisze (s. 193, 203), że wszystkie wywiady zostały poddane transkrypcji oraz zakodowane były odpowiedzi badanych – nie znajdujemy w rozdziale metodologicznym szczegółowego opisu metody tej analizy, np. poprzez wykorzystanie (1) przekształcenia redukującego (kodowanie danych w celu ich skategoryzowania – otwarte,

osiowe, selektywne, tematyczne, analiza treści), (2) przekształcenia rozbudowującego (analiza sekwencyjna kontekstualizująca dane) oraz (3) wydobywanie regularności (poszukiwanie określonych konfiguracji/ współwystępowania między skategoryzowanymi danymi i tworzenie typologii)³. W rozdziale metodologicznym metody gromadzenia i analizy danych jakościowych powinny być bardzo szczegółowo opisane.

Po drugie – zabrakło mi omówienia pozostałych metod jakościowych, którymi na pewno posługiwał się Doktorant w badaniach własnych, a mianowicie: obserwacji etnograficznej (z jej czterema fazami: opisową, zogniskowaną, selektywną i samoobserwacji) oraz analizy dokumentów (przecież sam opis fińskiego systemu oświaty wymagał zapoznania się z wieloma różnego typu dokumentami i zastosowania różnych sposobów ich analizy). Nie traktuję tego jako zarzut, ale uzupełnienie pracy w tym zakresie w pełni odzwierciedli duży wysiłek Autora włożony w zaprojektowanie i przeprowadzenie badań w fińskim środowisku studentów pedagogiki, nauczycieli ze szkół podstawowych i wykładowców akademickich. Warto zadbać o to, aby potencjalny przyszły Czytelnik monografii mógł zapoznać się z poprawnie opracowanymi zagadnieniami metodologicznymi badań własnych, mogącymi stanowić inspirację dla innych badaczy zainteresowanych podjętą w rozprawie problematyką.

Prezentacja i interpretacja wyników badań

Ostatnia część pracy ujęta w rozdziale piątym zatytułowanym *Fińscy studenci pedagogiki, nauczyciele szkół podstawowych i wykładowcy akademicki wobec ideałów edukacji wczesnoszkolnej w fińskiej praktyce edukacyjnej – analiza i interpretacja badań własnych* – zawiera rzetelną i wyczerpującą analizę i interpretację zgromadzonego materiału empirycznego, przy czym na jej wartości zaciążyły wcześniej sformułowane nieliczne uwagi krytyczne, sformułowane przede wszystkim w odniesieniu do założeń metodologicznych. W dziesięciu podrozdziałach odpowiadających kolejnym szczegółowym problemom badawczym Autor kreśli porównawczo z perspektywy podmiotów edukacyjnych (przyszłych i aktualnych nauczycieli) społeczne funkcje edukacji wczesnoszkolnej „utkane” z tak wielu wątków, jak badany system fińskiej edukacji. Rozdział jest prezentacją bogatego, wielowątkowego materiału i świadczy to nie tylko o umiejętności Doktoranta w zakresie dokonywania gruntownych analiz, ale także o wartości samych badań.

Mocną stroną tej części rozprawy jest również osadzenie wielu wyników badań i ich interpretacji w strukturach wiedzy już ugruntowanej i opisanej w literaturze przedmiotu. Świadczy to nie tylko o wysokiej umiejętności Autora w zakresie dokonywania pogłębionych ana-

---

K. Konarzewski: *Jak uprawiać badania oświatowe. Metodologia praktyczna*. Warszawa 2000, WSiP, s.166.

liz, ale także o wartości samych badań pozostających w związku z przyjętymi teoriami i koncepcjami. Przeprowadzona w ostatnim podrozdziale rzetelna dyskusja wyników analizy jakościowej jest ważnym elementem pracy, pozwalającym nakreślić założone i rzeczywiste społeczne funkcje edukacji wczesnoszkolnej w fińskiej praktyce edukacyjnej, jak również uwzględnić ocenę ostatniej reformy szkolnictwa fińskiego, która nie została jeszcze opisana w polskich publikacjach.

Uzyskane rezultaty badań i ich interpretacja pozwoliła ponadto na uchwycenie względnej dynamiki zmian zachodzących w fińskim społeczeństwie (w wyniku m.in. wprowadzanych kolejnych reform systemu edukacji), co zapewne będzie inspiracją dla innych badaczy zajmujących się podobną problematyką. Jak podkreśla w podjętej dyskusji Autor, Finlandia jest przykładem kraju, który trafnie odczytuje potrzeby społeczeństwa, czego efektem jest dostosowywanie szkół, metod nauczania oraz przekazywanych treści do zmieniających się realiów społecznych i gospodarczych. Regularnie prowadzi się badania i analizy dotyczące funkcjonowania systemu edukacji oraz potrzeb rynku pracy, co pozwala na dostosowanie podstawy programowej do wymagań przyszłych pracodawców, czego przykładem może być nacisk na rozwijanie kompetencji interpersonalnych, kreatywności, umiejętności cyfrowych, czy właściwego podejścia do zrównoważonego rozwoju i różnorodności kulturowej (s. 415). Zgadzam się i popieram wszystkie sformułowane przez Doktoranta w Zakończeniu implikacje i postulaty pedagogiczne dla praktyki edukacyjnej w kontekście edukacji wczesnoszkolnej (ss. 423-424), z nadzieją, że zostaną one jak najszybciej wprowadzone także w naszym rodzimym systemie edukacji. Od wielu lat upominamy się bowiem o m.in.: wprowadzenie przyuniwersyteckich szkół ćwiczeń, które pozwolą studentom realizować praktyki zawodowe pod opieką doświadczonych, wysoko wykwalifikowanych nauczycieli-mentorów i wykładowców; decentralizację systemu edukacji, autonomię szkół i nauczycieli w podejmowaniu decyzji oraz przywrócenie prestiżu zawodu nauczyciela czy prowadzenia edukacji opartej na najnowszych badaniach edukacyjnych oraz organizacji lekcji poprzez interdyscyplinarne projekty i zadania, które angażują uczniów w praktyczne zastosowanie zdobytej wiedzy i umiejętności w sytuacjach życia codziennego. Nie są to nowe postulaty, tradycją sięgają do progresywizmu pedagogicznego i Nowego Wychowania, jednak – co jest najistotniejsze – ciągle są mało lub w ogóle nieobecne w rzeczywistości edukacyjnej. Cieszy i napawa nadzieją z kolei fakt, że są zauważane przez młode pokolenie badaczy i nauczycieli.

Konkluzja

Przedłożona do recenzji rozprawa doktorska mgr Jakuba K. Adamczewskiego stanowi oryginalne i ważne studium pedagogiczne z zakresu pedagogiki społecznej, porównawczej i międzykulturowej. Wysoko oceniam ogólną wiedzę teoretyczną Autora z zakresu pedagogiki i nauk pokrewnych oraz Jego osobiste zaangażowanie i podjęty trud badawczy. Rozprawa może stać się cennym źródłem informacji dla badaczy i praktyków zainteresowanych problematyką fińskiego systemu edukacji i społecznych funkcji przypisywanych edukacji wczesnoszkolnej w tym kraju. Analiza obszernej, interdyscyplinarnej polskiej i zagranicznej literatury, jej interpretacja i przedstawione w pracy wyniki badań świadczą o wysokich kompetencjach w zakresie pisarstwa naukowego Doktoranta. Jeszcze raz podkreślam, że warto/ należy opublikować dysertację, gdyż brakuje w naszej literaturze przedmiotu tego typu opracowań o wyraźnych walorach aplikacyjnych i tak dogłębnie analizujących społeczne funkcje edukacji elementarnej w Finlandii.

W pracy nie udało się uniknąć drobnych usterek stylistycznych, gramatycznych, interpunkcyjnych czy też pewnych „niezgrabności” językowych, typu: ogromny wpływ, jak widać powyżej itp., ale zapanowanie nad tak wieloma materiałami źródłowymi i tak obszerną pracą jest dużym wyzwaniem nawet dla najbardziej doświadczonego badacza. Podzielałam w pełni pogląd Autora, że jest możliwe łączenie uprawiania nauki z pasjami wchodzenia w role międzykulturowego, poszukującego doskonałości edukacyjnej wędrowca i profesjonalnego nauczyciela edukacji wczesnoszkolnej.

Stwierdzam, że rozprawa doktorska mgr Jakuba Karola Adamczewskiego pt. *Społeczne funkcje edukacji wczesnoszkolnej w Finlandii. Egalitaryzm – Sisu – Doskonałość*, przygotowana pod kierunkiem naukowym prof. dr hab. Agnieszki Gromkowskiej-Melosik oraz promotora pomocniczego dr Bożeny Kanclerz, spełnia wszystkie wymagania ustawowe i wnoszę o dopuszczenie Autora do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

